

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 22

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. — Рівне: РДГУ, 2002. — 207 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 2 від 27.09.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 3.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

УДК: 318. 1: 37
СИНГАЇВСЬКИЙ

Д. В.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО КЕРІВНИЦТВА ТЕХНІЧНОЮ ТВОРЧІСТЮ УЧНІВ

Соціально-економічні перетворення в державі загострили проблему створення оптимальних умов для якісного і кількісного підвищення рівня творчого інтелектуального потенціалу суспільства, що можливе на основі принципового оновлення діяльності середньої загальноосвітньої школи. На даному етапі роботи шкільних педагогічних колективів, коли престиж освіти взагалі, а предметів природничого та загальнотехнічного циклів зокрема серед школярів та їх батьків падає, непомірно зростає роль вчителів трудового навчання і керівників-організаторів гуртків дитячої технічної творчості. Від якості їхньої підготовки в ВНЗ залежить успіх розв'язання найважливіших задач по удосконаленню підготовки підростаючого покоління до високоінтелектуальної творчої праці в умовах науково-технічного прогресу.

Актуальність даної проблеми відноситься, в першу чергу, до організації навчально-виховного процесу на загальнотехнічних, фізико-технічних, технологічних факультетах університетів та інших ВНЗ. Але розвитку творчих здібностей студентів перешкоджає, зокрема, невизначеність умов та засобів залучення їх до техніко-конструкторської діяльності в межах окремих дисциплін (інженерна графіка, технічна творчість учнів, практикум в навчальних майстернях тощо), в процесі курсового та дипломного проектування, проходження педагогічних та технологічної практик.

Педагогічний досвід і аналіз існуючого рівня підготовки студентів за спеціальністю "Загальнотехнічні дисципліни і праця" до техніко-конструкторської творчої діяльності вказує на існуючі протиріччя між дійсним становищем і сучасними вимогами до його докорінного покращення.

Однією з основних причин виникнення даних протиріч є досить низький рівень наступності між викладанням графічних і спеціальних дисциплін, що викликане недостатньою ефективністю навчальних програм і невідповідністю їм навчально-методичної літератури; розривом між теоретичними знаннями і їх практичним застосуванням; недостатньою матеріально-технічною забезпеченістю лабораторних робіт і практикумів; відсутністю систематичної технічної творчості; відсутністю науково-організованих самостійних робіт студентів за певними напрямками (довгострокові, курсові, дипломні роботи).

Нині вимагаються знання основ інженерної графіки не тільки і не стільки, як теоретичної бази для оформлення технічної документації, скільки як основного структурного компонента цілісної системи підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін до технічного моделювання і конструювання. Разом з задачами, які розв'язуються в процесі вивчення спеціальних предметів загальнотехнічного циклу, процес формування техніко-конструкторських знань та умінь тісно пов'язаний з вивченням нарисної геометрії та креслення.

Перспектива підвищення рівня техніко-конструкторських знань та вмінь студентів полягає в створенні єдиної, цілісної, цілеспрямованої системи розвитку

технічної творчості. Першим кроком до реалізації даної ідеї є реалізація програми курсу “Технічна творчість і методика гурткової роботи”, який вивчається студентами за спеціальністю 2120 на протязі третього курсу (V-VI семестри).

Основна мета курсу – на основі оволодіння кресленням, як засобом вираження технічної думки і виробничим документом, навчити студентів самостійно конструювати і виготовляти різноманітні вироби і технічні пристрої в конкретній галузі, а також сформувати у майбутніх вчителів і керівників гуртків уміння та навички, які необхідні для керівництва творчою діяльністю учнів в процесі навчальних занять, позакласної та позашкільної роботи по техніці і праці.

Комплексна програма курсу складається зі “Вступу” і 8-ми розділів. У “Вступі” і в першому розділі “Загальні відомості про розвиток технічної творчості” розглядаються питання еволюції технічних систем, аналізуються етапи розвитку дитячої технічної творчості, перераховуються і характеризуються особливості технічної творчості учнівської молоді. Другий та третій розділи “Основи моделювання і конструювання” і “Методи пошуку розв’язувань творчих технічних задач” передбачають на основі вивчення процесів моделювання і конструювання навчити студентів складати технічні творчі задачі та розв’язувати їх з використанням сучасних методів пошуку розв’язувань творчих технічних задач. У четвертому розділі “Художньо-конструкторські розробки виробів і основи дизайну” висвітлені питання, які розглядають основні закономірності формоутворення різних об’єктів та зовнішньо-естетичні вимоги в конструюванні. В п’ятому розділі “Ергономічні вимоги в конструюванні” розкриваються теоретичні основи ергономіки, її основні цілі і задачі, показники ергономічної якості обладнання. Шостий розділ “Розробка і виготовлення технічних об’єктів” сприяє оволодінню вміннями та навичками моделювання та конструювання технічних об’єктів різного призначення. Сьомий розділ “Основи раціоналізаторської та винахідницької діяльності” сприяє формуванню у студентів системи знань з питань раціоналізаторства, винахідництва, науково-технічної і патентної інформації. Восьмий розділ “Організація і керівництво технічною творчістю учнів” передбачає підготовку до організації і керівництва технічною творчістю учнів на уроках, а також роботою технічних гуртків в школах і позашкільних закладах.

Вивчення навчального матеріалу, передбаченого програмою, повинно комбінуватися з самостійним опрацюванням студентами технічної, науково-методичної, психолого-педагогічної літератури.

Студенти повинні вивчити всі розділи програми. Однак, об’єкти моделювання і конструювання можуть відрізнятися від рекомендованих програмою.

При виборі напрямку творчої роботи необхідно враховувати інтерес студентів, а також матеріально-технічну базу навчального закладу. В процесі занять з технічного моделювання та конструювання особливу увагу потрібно приділяти розв’язку задач, які є важливим засобом формування конструкторських знань та умінь студентів.

Важливою умовою успішної підготовки молоді до технічної творчості є створення необхідних умов для творчого становлення, послідовного просування від задоволення простих індивідуальних інтересів до техніки, до розв’язку пошуково-конструкторських задач суспільно-значущого характеру, раціоналізаторської і винахідницької діяльності. Цим визначається загальна структура програми даного курсу, його зміст, характер практичних і лабораторних робіт.

Крім того, оскільки підготовка до творчості не може бути забезпечена зусиллями лише окремого викладача, необхідна координація дій всіх педагогічних працівників як в рамках окремого педколективу, так і у взаємодії різних установ. Майбутній вчитель, керівник гуртка одержує уявлення про шляхи колективної роботи з учнями.

Комплексна програма курсу складається з трьох взаємопов'язаних частин (243 години). Перша частина – лекційна – забезпечує оволодіння студентами системою знань про технічну творчість (40 годин). Друга частина – лабораторно-практичні заняття – забезпечує формування умінь і навичок в галузі практичної підготовки до творчої технічної діяльності (16 годин – практичних; 84 годин – лабораторних). Всі практичні роботи повинні виконуватись акуратно із застосуванням креслярських інструментів. Для знайомства з машинною графікою і елементами САПР передбачається організація екскурсій на підприємство.

В процесі вивчення курсу необхідно передбачати широке використання навчальних наочних посібників: таблиць, зразків робіт, моделей, екранних посібників, роздаткового матеріалу тощо. Самостійна робота студентів з підручниками, наочними посібниками, довідковою літературою повинна стати невід'ємною складовою частиною процесу навчання (103 години). При контролі самостійної роботи студентів особливу увагу слід звернути на ведення робочих зошитів, наявність в них опрацьованої технічної та методичної літератури. Такі конспекти дозволяють молодому вчителю успішно здійснювати перші кроки в організації дитячої технічної творчості.

В процесі вивчення даного курсу студенти виконують довгострокове завдання, яке полягає в розробці та виготовленні будь-якого об'єкта самостійної творчої праці за напрямками, наближений перелік яких подається у першій семестровій лабораторній роботі. Якість виготовлення даного виробу суттєво впливає на оцінювання всієї роботи студентів за період вивчення даного курсу.

Оцінка успішності студентів здійснюється на основі усного опитування та спостережень за їх поточною роботою, перевірки результатів виконання практичних робіт та проведення контрольних робіт. Після завершення 5-го семестру студенти складають диференційований залік (рівень знань студентів виражається оцінкою); 6-й семестр закінчується екзаменом. Крім екзамену і заліку біжучий контроль успішності здійснюється під час атестацій, які проводяться у міжсесійний період.

Кінцевою метою вивчення даного курсу є ґрунтовна теоретична і практична підготовка студентів спеціальності 2120 для роботи в якості вчителів ЗОШ за програмою трудового навчання і загальнотехнічних дисциплін та керівників гуртків дитячої технічної творчості.

При заочній формі навчання основними є самостійна робота з навчально-методичною літературою, розв'язування задач і виконання контрольних і довгострокових робіт.

В результаті вивчення курсу і у відповідності до кваліфікаційної характеристики спеціаліста студент повинен знати: роль науково-технічної творчості в суспільному виробництві, її роль для науково-технічного і соціального прогресу; заходи уряду, спрямовані на збереження і примноження творчого потенціалу держави; основні напрямки реалізації змісту позакласної та позашкільної роботи по техніці; основні етапи виконання творчого завдання та результати їх реалізації; основні етапи розвитку технічної творчості учнів; базові характеристики моделювання і конструювання; методи, прийоми, правила моделювання і конструювання; сутність, доцільність і ефективність

використання, механізми реалізації та тенденції розвитку різних методів пошуку розв'язувань творчих технічних задач; основні закономірності формоутворення промислових об'єктів і технічних пристроїв; основи кольорознавства; показники ергономічної якості обладнання; організаційні та економічні основи технічної творчості на різних рівнях розвитку; основи раціоналізаторства, винахідництва та патентознавства; зміст діяльності гуртків технічної творчості, основи процесу управління їх роботою; основні методи залучення учнів до науково-конструкторської діяльності; особливості дитячого технічного моделювання, конструювання і методи навчання школярів цим видам творчої діяльності; прийоми конструювання технічних пристроїв; сучасний рівень і шляхи покращення матеріально-технічної бази гурткової роботи; основи створення умов безпечної праці; вміти: визначати рівень розвитку технічного та конструкторського мислення учнів; використовувати методи і прийоми розв'язування та складання творчих технічних задач; складати композиції різних видів на основі знань засобів побудови композиції; виконувати перспективні зображення об'єктів за їх ортогональними проєкціями; складати ергономічну оцінку обладнання; самостійно конструювати моделі технічних об'єктів у відповідності зі змістом роботи гуртка окремого профілю; конструювати обладнання, прилади, малогабаритні верстати та пристрої для гуртків технічної творчості; вибирати необхідний конструкційний та оздоблювальний матеріал; розробляти і оформляти технічну документацію на об'єкти технічної творчості; організовувати і проводити масові заходи з технічної творчості; готувати вироби до виставки технічної творчості або до змагань.

Програма містить зміст навчального матеріалу, основні вимоги до знань та умінь студентів, загальний тематичний план курсу, орієнтовний зміст лабораторних, практичних робіт, перелік рекомендованої літератури та наочних посібників, питання для самостійного опрацювання, контрольні запитання, склад матеріально-технічної бази для проведення занять по даному курсу.

У тематичному плані наведено рекомендований розподіл часу по годинах за навчальними темами. Залежно від конкретних умов, пов'язаних із засвоєнням змісту тієї чи іншої теми студентами, послідовність програмного матеріалу і перерозподіл годин між окремими темами може бути змінена за рішенням кафедри.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев В. Е. Активизация работы по развитию технического творчества учащихся. – М.: Высшая школа., 1989. – 72 с.
2. Анжсей Горальський. Правила тренінгу творчості. Методичний посібник. – Львів: ВНТЛ, 1998. – 52с.
3. Бака И. И. Техническое творчество учащихся 9 и 10 классов. – К.:Рад.шк., 1984. – 80 с.
4. Горский В. А. Техническое творчество школьников. – М.: Просвещение, 1981. – 96 с.
5. Моляко В. О. Психологична готовність до творчої праці. – К.: Т-во “Знання” УРСР, 1989. – 48 с.
6. Моляко В. А. Техническое творчество и трудовое воспитание. – М.: Знание, 1985. – 80 с.
7. Мотков А. А. Обучение техническому творчеству в педвузе, – К: Выща шк. Главное изд-во, 1981. – 112 с.
8. Програми педагогічних інститутів. Технічна творчість учнів. Для спеціальності 03.02.00 “Праця”. – Київ: ВІПОЛ, 1993. – 12с.
9. Программа и методические рекомендации по факультативному курсу “Основы рационализаторской и изобретательской работы” для студентов факультетов общетехнических дисциплин педагогических институтов. – Киев: НИИ пед. УССР, 1988. – 93с.
10. Техническое моделирование и конструирование / В.В.Колотилов й др. – М.: Просвещение, 1985.- 255с.
11. 17. Техническое творчество учащихся /Под ред. Ю. С. Стоярова, Д. М. Комского. – М.: Просвещение, 1989. – 223 с.

Одержано редакцією 13.09.2002.

ЗМІСТ

<i>Миколі Сергійовичу Янцуру — 50 років</i>	3
Янцур М. С. Науково-теоретична підготовка спеціалістів з професійної орієнтації учнівської молоді і незайнятого населення	6
Сидоренко В.К., Яровий К.О. Функції моделювання у педагогічній діяльності	16
Войтко А.І. До питання професійного самовизначення підлітків в сучасних умовах.....	20
Дещенко О.М. Аналіз теоретичних основ мотивації школярів у їх професійному самовизначенні	23
Павелків О.М. Формування професійних інтересів старшокласників у процесі факультативних занять.....	27
Коломієць М.Б. Мотиваційно-ціннісні аспекти вибору професії вчителя трудового навчання	31
Давидович В.О. Методологія і методи дослідження соціально-професійного зростання молодих робітників-випускників ПТУ	34
Шутич В.Г. Робота з пластмасами в початкових класах.....	38
Кирильчук Ю.В. Формування у старшокласників креслярсько-графічних навичок на заняттях з професійного навчання.....	41
Хоронжевський О.М. Теоретичні засади формування основ гігієнічної культури учнів в процесі трудової підготовки	43
Сиротенко Т.А., Погорєлова Т.Г. До питання визначення витрат часу на вивчення розділу „Рукоділля”.....	46
Щетина Н.П. Психологічні основи графічної діяльності у процесі читання та виконання креслень.....	49
Козьєр М.М., Дєєв С.С., Янцур М.С. Дидактичні основи застосування нових інформаційних технологій в графічній підготовці студентів.....	53
Білевич С.В. Історичні передумови інтеграції нарисної геометрії та креслення як навчальних предметів вищого навчального закладу освіти	58
Сингаївський Д.В. Удосконалення змісту підготовки студентів до керівництва технічною творчістю учнів	62
Галатюк Ю.М. Дидактичні механізми організації творчої пізнавальної діяльності.....	65
Бєлошицький О.О. З історії руху юних техніків Київщини	70
Канцємал П.П. Реалізація творчого підходу до оздоблення виробів засобами гравірування в гурткової роботі з учнями	74
Кардаш Н.В. Проблеми фахової підготовки вчителів трудового навчання з народних ремесел.....	76
Титаренко В.П. Естетичне виховання студентів педагогічно-індустріального факультету засобами декоративно-прикладної творчості	79
Стєшенко В.В. Особливості державної атестації випускників вищих педагогічних навчальних закладів освіти в умовах ступеневої освіти	82
Романюк І.М. Модульно-рейтинговий підхід до процесу підготовки військових спеціалістів	86
Кошелєв О.Л., Піддубна Н.Г. Удосконалення навчального процесу в педагогічному вузі шляхом формування в студентів процедур і операцій творчої пізнавальної діяльності	91
Лучкіна Л.В. Формування мовленнєвої культури майбутніх учителів технічного фаху засобами художньої літератури	95
Задорожна Л.В. Обґрунтування педагогіки як науки та мистецтва в педагогічних працях М.І. Дємкова.....	98
Зінченко Н.А. Критерії вивчення рівня сформованості елементів національної свідомості та патріотичного досвіду дитини	101
Сілкова Е.О. Внесок українських вчених в розробку особистісно-орієнтованих моделей навчання	108
Осницька Т.Р. С.Я. Дем’янчук про виховання учнівської молоді в душі миру і взаєморозуміння.....	111
Гавриш Н.В. Словесна творчість як компонент художньо-мовленнєвої діяльності дітей в контексті використання синтезу мистецтв	113
Янцур Л.А. Ознайомлення дошкільників з творами образотворчого мистецтва.....	117
Бондарик М.В. Перші кроки в мистецтві	124
Крайнова Л.В. До проблеми інтелектуального та мовленнєвого розвитку дошкільників засобами екологічного виховання.....	127
Бондаренко Н.Б. Шляхи виховання основ духовних цінностей у старших дошкільників у сім’ї.....	132
Корякіна І.В. Особливості підготовки ліворуких дітей шостого року життя до навчання письма	135
Корєнева І.М. Індивідуалізація навчання – як необхідна умова розвитку спостережливості молодших школярів у процесі вивчення природничого матеріалу.....	140
Журба Л.В. Особливості змісту навчання іноземної мови як другої спеціальності у вищих педагогічних закладів освіти.....	143
Гордій Н.М. Розвиток жіночої освіти в педагогічній журналістиці ХІХ століття.....	148
Загородня Л.П. Розвиток й удосконалення техніки мовлення майбутніх вихователів дошкільного закладу в процесі вивчення курсу "Основи педагогічної майстерності"	154
Чернюшок О.В. Проблема інтеграції теоретичних знань з кольорознавства в практичну діяльність студентів спеціальності “Декоративно-прикладне мистецтво”	159
Пермінова С.О., Хорова педагогічна думка в ХVІІ ст. і «Музикійська грамати́ка» М. Ділецького	162
Шолудько Н.Г. Виховна роль аматорських об’єднань у структурі молодіжного дозвілля.....	167

Димченко С.С. Вплив ідей А. Штогаренка на формування першого українського камерного ансамблю баяністів	169
Тишик О.А. Прогресивна педагогічна думка другої половини XIX століття про необхідність підготовки вчителів співів для народної школи.....	172
Столярчук Б.Й. “Троїста музика” і її роль в українській інструментальній музиці	175
Терлецький М.М. Метроритм і графіка у процесі навчання музиканта-духовика	179
Крусь О.П. Народнопісенна творчість волинського краю: традиції, історія.....	185
Фарина М.П. До питання становлення української вокальної педагогіки.....	188
Ярмак Т.М. Інтерпретація фортепіанних творів В.А. Моцарта	190
Хилюк Н.Ф. Теоретико-педагогічні передумови музично-естетичного виховання в Україні	195
Хижко О.В. До проблеми формування навичок естрадно-джазового музикування у студентів музичних училищ	197
Відомості про авторів	203

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 22

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Курченко Н.Б.
Комп'ютерна верстка Хом'як О.Л.

Здано до набору 18.07.2002 р. Підписано до друку 27.09.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 28,72. Обл. вид. арк. 29,72. Замовлення № 14/1. Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 207 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 3.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378 ББК 74.20